

Ders 11

16 Ekim 2006

Bölüm 1. Giriş ve Sınıf Gündemi

Profesör Steven Smith: Son derste, Machiavelli'nin hem pek çok bakımdan bir devrimci olduğu hem de erdem ve erdemsizlik, iyi ve kötü hakkındaki ahlaki dili değiştiren bir reformcu olduğunu söyleyerek dersi bitirmiştik. Aristoteles hem Platon hem de belki de daha önemli olarak dine dayalı kaynaklar ile ilişkilendirilen daha eski bir lisanı ikame etmeyi, ters yüz etmeyi amaçlıyor, erdem lisanını tamamiyle dönüştürmek, ona yeni bir anlam vermek, onu Platonik veya Hıristiyan diğer dünyacılıktan daha çok dünyevi güç anlamında değiştirmek istiyordu. Onun için erdem veya yine onun terimiyle *virtu*, erkeklik, güç ve iktidar ile ilişkilidir. *Hükümdar*'ın 25. bölümünde hükümdarın ahlakının cevvalliğe dayalı olması gerektiğini söyler ve kullandığı meşhur ve muğlâk imajda talihin bir kadın olduğunu belirtir. Sizin, hükümdarın kadının nasıl fethedileceğini; güç ile, zalimlik ile, cevvalik ile fethedileceğini bilmesi gerektiğini söyler. Bu Machiavelli'nin dilidir. Erdem dünyevi şan arayışı, hırs, başarıya ulaşma arzusu ile ilişkilendirilir ve bugün bunun hakkında uzun uzadıya konuşmak istiyorum. Siyasal ve felsefi literatürde “kirli eller” problemi denen şey hakkında konuşmak, eğer siyasal oyuna katılmak istiyorsanız, ellerinizi kirletmeye hazır olun. Machiavelli'nin bununla ne demek istediğini, bu probleme nasıl geldiğini tartışmak istiyorum.

Avrupa ahlakını dönüştürebilmek için, diğer bir deyişle, 15. bölümde dediği gibi hükümdara nasıl iyi olmamayı öğretmek için ahlakın kaynağına gitmeniz gerektiğini ileri sürer. Ahlakın kaynağına gitmelisiniz. Düsturları, bizim hayatlarımızı yöneten standartları etkilemek için bu standartların ve düsturların kaynağına gitmelisiniz ve bu da sadece dinde bulunabilir. Tuhaf bir şekilde, kimi açılardan, din *Hükümdar*'ın temel konularından biri gibi görünmemektedir. 18. bölümden hatırlamaya değer bir pasajda Machiavelli hükümdara daima dindar görüntüsü vermeyi tavsiye etmektedir. Hükümdar bağışlayıcı, imanlı, dürüst, insancıl ve dindar görünmelidir der. Bu son niteliğe sahip görünmek için bunlardan daha gerekli olan başka bir şey saymaz. Mesele açıktır. Dinin var olması iyi olmakla beraber, bununla açıkça Hıristiyanlığı

kastetmektedir, onun gerçekte yaşanması zararlıdır. Bunun Platon'un *Devle'tin II*. Kitabında Glaucon'a verdiği cevapta adalet hakkında söylediği şeyi nasıl dönüştürdüğü hakkında bir düşünün. Orada Thrasymachus adılmış görüntüsüne sahip olmak gerçekte adil olmaktan daha önemli değil midir demektir. Ve burada, bir bakıma Machiavelli koroya sesini dâhil etmektedir. Dinin gerçekliğinden ziyade görüntüsüne sahip olmak çok daha iyidir.

Bölüm 2. *Livius Üzerine Söylev*

Fakat Machiavelli'nin din hakkındaki öğretisinin özünü anlamak veya keşfetmek için *Hükümdar*'dan bir parça ayrılıp *Livius Üzerine Söylev*'e girmeliyim ve belki de bu kitabın en önemli bölümünde, II. Kitabın "Romalıların Savaşmak Zorunda Olduğu Halk Tipleri ve Onların Özgürlüklerini İnatla Savunması Üzerine" başlıklı 2. bölümünde, bir bölüm için oldukça uzun bir başlık olduğu kesin, Machiavelli iki karşıt ve birbiri ile uyumsuz ahlak kodu olan Hıristiyan ve Pagan inançları arasında güçlü bir karşılaştırma geliştirir. O, "Eğer bir kimse kendisine eskinin insanların," yani antik dünyanın, "nasıl olup da bizim bugün olduğumuzdan daha fazla özgürlüklerine düşkün olduğunu sorarsa sanırım cevap bugün insanı geçmişte olduklarından daha az cesur yapan şeyle aynı neden olduğudur;" daha az cesur, "ve sanırım bu bizim eğitimimizle geçmiş günlerin eğitimi arasındaki farktan kaynaklanmaktadır" demektir.

Machiavelli'nin burada göndermede bulunduğu antik dünyada insanları özgürlüklerine bizim çağdaşlarımızdan veya Machiavelli'nin çağdaşlarından daha düşkün yapan veya yapmış olan bizim eğitimimizle geçmiş günlerin eğitimi arasındaki fark tam olarak nedir? Machiavelli'nin eğitim, özellikle de ahlaki ve dini eğitim üzerindeki vurgusu antik zamanlar ve kendisinininki arasındaki anahtar farktır. O, bu iki çağın biri pagan dünyeviliği diğeri de Hıristiyan masumiyet, üzerinde temellenen iki çok farklı ahlaki ve dini eğitim sistemi geliştirdiğine inanmaktadır. Machiavelli'nin ahlaki kodu, deyim yerindeyse, dünyevilik ile masumiyet diyebileceğimiz şeylerin arasındaki bu çatışmadır. Machiavelli'nin *Söylev*'inden uzunca bir pasaj okumama izin verin, zira bunun oldukça aydınlatıcı olduğunu düşünüyorum. "Bizim dinimiz" aşikâr ki zamanının Katolik Hıristiyanlığını düşünerek bunu söylüyor, "bizim dinimiz eylem insanından ziyade, mütevazı, tefekküre yönelen insanları, keşişleri, rahipleri,

mütevazı ve tefekküre yönelmiş insanları yüceltmıştır. Tevazu, mahrumiyet ve dünyevi şeylere yönelik aşağılama insan için en büyük iyilikler olarak sunulur.” Öte yandan diğer, yani antik ahlaki kod, “öte yandan diğeri en üstün insani iyileri yüce gönüllülük, bedensel güçlülük ve insanı çok cesur kılmaya yönelik her şey ile özdeşleştirmiştir. Ve eğer bizim dinimiz sende güç olmasını talep ederse bu cesur eylemler gerçekleştirme gücü olmayıp acıya katlanma gücüdür” der. Diğer deyişle, Hıristiyan gücü, Hıristiyan’ın gücü, çarmığa gerilmiş İsa’yı düşünerek, acıya katlanma gücüdür, onun ifadesiyle, cesur şeyler yapma gücü değil.

Machiavelli için söz konusu olan sadece bu iki farklı ahlakın var olması değildir. Ahlakı yumuşatarak, bizi daha nazikleştirerek Hıristiyanlığın siyaset üzerine derin olumsuz etkileri olmuştur. Bu yaşam kalıbı, dünyayı zayıflatıp onu kötünün avı haline getirdi diye devam eder. İncil ve Hıristiyanlık tarafından getirilen bu yaşam kalıbı, bu eğitim kalıbı, bu ahlaki eğitim kalıbı, dünyayı zayıf kılmıştır. Diğer deyişle, Hıristiyanlık tevazu, mahrumiyet, kalp saflığını yayararak siyasal özgürlüğü savunmak için gerekli niteliklerin geliştirilmesini güçleştirmiştir. Hıristiyanlık dünyayı zayıf kılmıştır veya yine onun oldukça yüklü terimini kullanarak söylersek, efemine (kadınsı) yapmıştır. Hiç şüphesiz Machiavelli böyle bir terim kullanmaktan ötürü bir suç kuruluna hesap verirdi, ancak onun dili budur. Ne diyebilirim? Bu nedenle bugün geçmişe göre daha az cumhuriyet olmasının nedeninin bizim onlar kadar özgürlük aşkına sahip olmamız olduğu sonucunu çıkarır. Şimdi Machiavelli’nin antik sivil dinlere, antik sivil teolojiye açık gönderme yapması, Livius’un *Roma Cumhuriyeti’nin Tarihi* adlı eserindeki Numa’nın rolüne bir övgüdür, N-u-m-a. Bu metin üzerinde otorite olan Justin isterseniz size bu konuda daha fazla şey söyleyebilir, fakat Livius’un kitabının açılışında, kardeşi Remus’u öldürmüş olan Romulus tarafından Roma’nın nasıl kurulduğunun hikayesini anlatır. Bundan sonra Roma’nın ikinci bir kez kurulması gerekir ve bu ikinci kuruluş Numa’nın eseridir. Livius, Numa’nın ilkinde silahların gücüne dayalı olarak kurulmuş olan Roma’nın adalet, hukuk ve adetlere uyma, diğer deyişle din, temelinde yeniden kurulacağına karar verdiğini belirtir. Şehrin kuruluşunu tamamlamak için, onun tanrılarını oluşturmak ve kanuna uygun saygının gösterilmesini sağlamak gerekiyordu. Numa dine, adetlere uymaya ve benzerine ilişkin Roma yasal kodlarını koyan kişidir.

Bölüm 3. “Kirli Eller” Problemi

Fakat Machiavelli Livius’u ve Roma’nın ikinci kuruluşuna dair hikâyeyi dinin faydası hakkındaki önemli bir dersi kendi toplumuna anlatmak için kullanmaktadır. O, okuyucuya “din, içeriğinin doğruluğu ile değil, toplum için sonuçları bakımından değerlendirilecektir” der. Fakat Numa hikâyesi veya onun bu hikâyeyi kullanımını bize dinin sosyal faydası hakkındaki bir dersten daha fazlasını söyler. Roma’nın kuruluşu esnasında din Romalıların savaşçı karakterini dizginlemek ve kontrol etmek için gerekli idi. Din ilk Romalıların vahşi ve kaba karakterleri üzerinde bir yumuşama etkisi getirmek zorundaydı. Fakat bizim için bugün, din karşıt etkiyi yaratmalıdır der Machiavelli. O özgürlükleri üzerindeki tecavüzlere direnme içgüdüsünü kaybetmiş halka bir tür savaşma ruhu kazandırmalıdır. Birçok bakımdan bu, Machiavelli’nin “bir kimsenin kendi silahları” sloganının daha derin anlamıdır. Çeşitli pasajlarda iyi bir cumhuriyetin kendi silahlarına ve kanunlarına dayanması gerektiği formülünü kullanır ve daha derin bir anlamda bu “bir kimsenin kendi silahları” özgürlüğünüze yönelik tecavüzlere direnme kapasitelerini geliştirmek anlamına gelmektedir. Diğer ifadeyle, hükümdar tebaasını kutsal vaatlere güvenmek yerine kendi silahlarına dayanmaya teşvik için dini kullanmak zorundadır ve bu yine onun *Hükümdar’ın* 13. bölümünde Davut ve Golyat’ın hikâyesini, İncil’den Davut ve Golyat’ın hikâyesini anlatmasındaki öğretileridir.

Machiavelli’nin bu hikâyeyi nasıl yeniden anlattığını ve aynı zamanda yeniden yazdığını hatırlıyorsunuz. O hikâyeyi Davut bir sapan ve bir bıçak ile silahlandı Golyat’la savaşa girdi diyerek yazar. Hikâyeyi bilen onu hikâyenin İncil’deki anlatımı ile karşılaştıranlarınız Davut’un Golyat’la savaşa sadece sapan ve Saul’un zırhı ile gittiğini bilir. Machiavelli ona bir bıçak vermiştir. Bu nereden geldi? Bıçağı niye ekliyor? İncil’deki hikâyeyi ustaca değiştirmesi oldukça açıklayıcıdır. Bunun dersi “Evet, Tanrı’nın vaatlerine güvenin, ama her ihtimale karşı bir bıçak getirin”dir. Bu, ringe çıkmadan önce rahibe gidip kendisi için dua etmesini isteyen boksör dövüşçü hakkındaki eski bir fıkra gibidir. Rahip, “Onun için dua edeceğim ama yumruk atabilirse işe yarayacaktır” der. Machiavelli kendi ülkesinin ihtişamını yeniden tesis etmek için gerekli bu savaşçı erdemlerde derin biçimde eksik olduğunu hissetmiştir. Bu onun yazdığı uzun bir şiirin konusudur. Evet. Şaşırdınız. Evet, Machiavelli şiir ve

oyunlar yazmıştır. Onun oyunu *Mandragola* halen oynanmaktadır. Fakat Machiavelli ilginç, *Ambizione* adında, hırs, Platonik *thumos* gibi bir şey, uzun bir şiir yazmıştır. Bu şiirde vatandaşlarının sivik ruhlarının noksanlığı ve savaş sanatında yeniden eğitilmeleri gerekliliği hakkında hayıflanmaktadır. Size bu şiirden kısa bir parça okumak istiyorum:

“Eğer bu denli ihtiyatlı ve yaralı olan İtalya'nın güçlü ve savaşçı insanlar üretmemesinin nedeni olarak bir ihtimal doğayı suçlamaya yeltenirseniz, bunun korkaklığımızı silmeye yeterli olmadığını çünkü doğanın yetersiz kaldığı yerde eğitimin destek olacağını söyleyebilirim. Sıkı eğitim antik çağlarda İtalya'yı yükseltip bütün dünyayı fethedip kendine yer açmasını mümkün kıldı. Fakat şimdi, eğer gözyaşlarına yaşam denebilirse, o, uzun çekişmesizliğinin getirdiği yıkım ve mutsuz kaderin altında yaşamaktadır. Fakat şimdi, eğer gözyaşlarına yaşam denebilirse, o, uzun çekişmesizliğinin getirdiği yıkım ve mutsuz kaderin altında yaşamaktadır.”

Ve şiirin bu kısa bölümünden yeni bir tür eğitim konusunu ve Machiavelli'nin ifadesiyle doğanın kusurlarını sadece onun telafi edebileceğini görürsünüz. İnsanları zayıflatan şey bu çekişme noksanlığı, bu uzun çekişme noksanlığıdır. İnsanlar uzun süreli barış tarafından zayıflatılıp, savaş tarafından güçlü, korkusuz ve bağımsız yapılırlar. İtalya için sadece kendisini yeniden güçlendirerek, onun ifadesiyle, “eski günlerdeki gibi yükselip tüm dünyayı fethederek kendine yer açması” mümkün olacaktır. Söylemek istediği şu gibidir: Eğer özgürlük istiyorsanız, en azından Hıristiyanlığın iyiliği tanımladığı anlamda, nasıl iyi olmamanız gerektiğini bilmelisiniz. Eğer sadece iyi olmak yerine [gerçekten] iyi bir şey yapmak istiyorsanız Hıristiyan tevazu erdemi, öbür yanağı çevirme, günahların bağışlanması reddedilmelidir. Diğer bir ifadeyle ellerinizi kirletmeyi öğrenmelisiniz. Hıristiyanlığın masumiyeti ile Machiavelli'nin yeni ahlakının dünyeviliği arasında bir uzlaşma olamaz. Bunlar Machiavelli'nin ifade ettiği iki uzlaşmaz ahlaki pozisyondur fakat o bundan da ileri gider.

Masumlar tarafından sahip olunan güvenlik, bizim kabahatsiz hayatlar sürme ve huzurlu uyuma özgürlüğümüz hükümdarın keskin bakışlı olmasına ve acımasız güç kullanımına bağlıdır. Gerçek devlet adamı, Machiavelli için gerçek hükümdar ortak iyi sevgisi, kendi halkına yönelik sevgi ile genel olarak büyük bir yönetici için vazgeçilmez kabul edilen zalimlik damarını birbiri ile karmaya hazırlıklı olmalıdır. Bu

ikinci özellik iyi olmamayı bilmenin, vahşeti ne zaman ve nasıl kullanacağını veya Machiavelli'nin anlamlı ifadesiyle "doğru uygulanmış şiddet"i bilmenin bir parçasıdır. Şiddet doğru kullanıldığında bir erdemdir. Bu basitçe ahlaki iyiliğin bir ahlaki kötülük ortamından nasıl doğduğunun hatta onu gerektirdiğinin bir diğer örneğidir.

Machiavelli'nin size tavsiyesi açıktır. Eğer siyasal yaşamın sorumluluklarını kabul edemiyorsanız, eğer ellerinizi kirletmeye katlanamıyorsanız, şiddeti, ihaneti ve hatta cinayeti gerektirebilecek sert zorunlulukları kaldıramıyorsanız, öyleyse kenara çekilin, bu size göre değildir. Kendinizin bazen adalet de denen yüce gönüllü masumiyetinizi devlet yönetiminin gerekleri üzerine dayatmayın, çünkü bu sadece yıkıma yol açacaktır. Modern dönemde, örneğin Jimmy Carter'ın başkanlığı Hıristiyan insanîyetçiliği ile devlet aklının gereklerinin karıştırılmasının bir örneği olarak görülür. Eğer zor şeyi yapamayacaksın, der Machiavelli, güç şeyi yapamayacaksın, o zaman siyasetin dışında kal, kendi yüce gönüllü ahlakını devlete dayatma.

Başta söylediğim gibi, felsefi literatürde bu Fransız filozof Jean-Paul Sartre tarafından yazılmış meşhur bir oyundan esinlenilerek kirli eller problemi olarak bilinir olmuştur. Kirli eller problemi görevler çatışmasına, siyasetin zorlu gerekleri ile ahlaki saflık ve dünyaya belli bir mesafede durma doğrultusunda eşit derecede talepkar arzu arasındaki ahlak anlayışları çatışmasına göndermede bulunur. Machiavelli, ahlaki olarak saf, temiz ve masum olma arzusunda derin, takdire şayan bir şeyler olduğunu reddetmemektedir, fakat sadece bunun siyasetin ahlakından oldukça farklı bir ahlak olduğunu söylemek istemektedir. Sartre'ın oyununda olay II. Dünya Savaşı sırasında kurgusal bir doğu Avrupa ülkesinde, muhtemelen Yugoslavya gibi bir yerde geçer. Burada bir komünist direniş savaşı, direnişe yeni katılmış genç ve idealist bir savaşıyı bir siyasi suikast emrini yerine getirmeye direnmesinden veya tereddüt etmesinden ötürü azarlamaktadır. "Niye bize katıldın?" diye sorar komünist direniş savaşı. "Saflık bir yogi veya keşiş içindir. Hiç bir kimsenin masum bir biçimde yönetebileceğini düşünüyor musun?" "Hiç bir kimsenin masum bir biçimde yönetebileceğini düşünüyor musun?" ifadesi tabii ki, Fransız Devrimi sırasındaki Jakobin Terör Döneminin liderlerinden olan Saint-Just'tan alınmıştır. Siyasetin ne olduğunu düşünüyorsun, bir ahlaki saflık oyunu mu?

Aynı tür çatışma Soğuk Savaş döneminin büyük romancısı John le Carre'in muhteşem siyasal romanlarının tam da merkezindedir. Onun muhteşem erken

siyasal gerilim romanlarından biri olan *Soğuktan Gelen Casus*'ta (*The Spy who Came in from the Cold*) komünist partiye katılmış olan genç ve idealist bir İngiliz kütüphaneci ile bir ilişki yaşayan ve gizli bir görev yürüten Britanyalı bir casusu resmeder. Bu kez kadındır komünist olan, idealist olandır. O, nükleer silahsızlanma davasına yardımcı olacağına ve uluslararası barışı getireceğine inandığı için partiye katılmıştır. Lemas, casus, ona kendisinin casus olduğunu açıkladığında aynı zamanda kendisinin siyasetin ne olduğu, siyasetin doğası hakkındaki görüşlerini de söyler. “Oyunda sadece bir kural vardır” der Lemas, “geçici işbirliklerinin uygunluğu. Casusların kim olduğunu sanıyorsun, rahip, aziz, şehit? Onlar sefil küçük insanlardır, sersem, tuhaf, sadist, ayyaş, çürümüş yaşamlarını aydınlatmak için kovboy ve Kızılderili oynayan insanlardır. Onların keşişler gibi oturup neyin doğru neyin yanlış olduğunu tarttıklarını mı sanıyorsun?”

Bölüm 4. Machiavelli Machiavellici miydi?

Bu örneklerin ikisi de, Sartre örneği ve John le Carre örnekleri bir bakıma ilginç örneklerdir ama onlar aynı zamanda benim sahte Machiavellici dediğim türdendirler. Bekâretinizi kaybetmenin entelektüel dengi olarak masumiyetlerini kaybettiklerini göstermek, dünyaya masum gözlerle bakmadıklarını göstermek için sert konuşan entelektüel türleri. Machiavelli, tabii ki bu oyunu oynamayı sever ve o dünyanın güçlüler ve zayıflar arasında, şeyleri oldukları gibi gören realistler ile ahlaki illüzyonların rahatlığını arzulayan idealistler arasında bölündüğünü söyler. Evet, Machiavelli bazen bu görüşü doğrular. Silahlı peygamberlerin daima kazandığını silahsızların daima kaybettiğini söylemiyor mu? İnsanların onların ne olduğunu zannettiklerini değil gerçek şeyleri anlatacağını söylemedi mi? Fakat Machiavelli'nin tüm bir kitabı zaten aşikâr olan bir şeyi, yani güçlülerin zayıfları daima ezeceği, siyasetin vicdani tereddütlerini kapıda bırakmış olanlar için olduğunu ispat için yazmış olması akla yatkın değildir. Soru, Machiavelli'nin gerçekten bu türden bir Machiavellici mi olduğudur?

Machiavelli, Machiavellici miydi? Görelim. Machiavelli ne tür yönetimin en iyi olduğunu düşünmüştür? *Hükümdar'ın* başında işaret ettiği gibi, iki tür rejim vardır: hükümdarlıklar ve cumhuriyetler. Fakat bu rejimlerin her birinin belli karşıt eğilimler, onun deyimiyle salgılar (humor), *umori*, üzerine temellendiğini söyler. *Hükümdar'ın* 9.

bölümünde “Her toplumda iki yaygın salgı bulunur. Bunlardan, halkın üstünler tarafından ne yönetilmek ne de baskılanmak istememesi eğilimi ve üstünlerin halkı yönetmek ve baskılamak eğilimi doğar.” Bunlar iki büyük siyasal psikolojik eğilimdir, baskılanmamak doğrultusundaki halk arzusu ve üstünlerin yönetme ve baskılama eğilimi. Machiavelli her toplumun üstünde temellendiği iki sınıf halkı belirtmek için bu iki psikolojik ve hatta kimi açılardan yarı medikal terim olan, salgılar (humor), ifadesini kullanmaktadır.

Onun 9. bölümdeki salgı teorisi canlı bir istisna dışında bazı açılardan ruhun üç sınıfı tanımını, ruhun üç kısmını anımsatmaktadır. “Şehrin her sınıfı bir humor ile bağlıdır veya belirlenir ancak her iki humor da akla bağlı değildir.” Her devlet bu nitelikleri, bu psikolojik nitelikleri ifade eden iki sınıfa bölünmüştür, zengin ve güçlü olup hakim olmak isteyenler; *grandi* ve ne yönetmek ne de yönetilmek istemeyip sadece yalnız bırakılmak isteyen sıradan insanlar, *popolo*. Şimdi bir kimse *Prens* başlıklı bir kitabın yazarının yönetmek arzu eden üstünleri, *grandiyi* tercih etmesini beklerdi. Bu aristokratik şan ve şeref amaçları tam olarak Machiavelli’nin savunur gözüktüğü şeyler değil midir? Fakat pek çok açıdan Machiavelli, belki de bizi şaşırtacak biçimde, asillerin erdemlerini küçültür. Halkın amaçları, amaçlar, halkın hedefleri, üstünlerinkinden daha düzgündür çünkü üstünler baskı altına almak isterken halk baskılanmamak ister der. Tavsiyesi hükümdarın iktidar temelini asillerden ziyade halka dayandırmaya çalışmasıdır. İktidar hırsları yüzünden, asiller daima hükümdara bir tehdit oluşturacaklardır ve Platonik ve Aristotelesçi siyaseti ilginç bir biçimde ters yüz ederek, burada asiller döneke ve güvenilmezken halk daha istikrarlı ve güvenilirlerdir. Hatırlayın Platoncu ve Aristotelesçi siyaset anlayışında demokrasi, halkın, *demosun* yönetimi hep döneke ve güvenilmez ve tutkulara tabi olmakla eleştirilmiştir. Burada Machiavelli bize üstünlerin bu türden istikrarsızlığa tabi olduğunu ve halkın daha güvenilir olduğunu söylemektedir. Bir hükümdarın düşman bir halktan bekleyebileceği en kötü şey onlar tarafından terk edilmektir fakat üstünlerden bekleyebileceği en kötü şey sadece terk edilmek değil aynı zamanda kendisine karşı harekete geçilmesidir. *Grandi* daha tehlikeli ve dönektir.

Böylece yönetimin asıl işi onlar daima potansiyel bir çatışma ve hırs kaynağı oldukları için seçkinleri nasıl kontrol edeceğini bilmektir. Hükümdar hırsı nasıl yola getireceğini, üstün ve güçlülerin, deyim yerindeyse kibrini kırmayı bilmelidir ve bu, azlığın kibrini

kırıp burnunu sürtmek, Çarşamba günü göreceğimiz üzere Thomas Hobbes'un da felsefesinde temel bir konudur. Hükümdarın veya egemenin yönetim hırsını kontrol etmeyi gerektirir ve bu da seçici infaz politikaları, kamusal suçlamalar ve siyasal yargılamalarla mümkündür. Cuma günü dersin sonunda, sanırım 7. bölümden, okuduğumuz örneği, Cesare Borgia ve Remirro d'Orco örneğini ve onun infazının, kanlı infazının halkı nasıl hem sersemleştirip hem de tatmin ettiğini hatırlıyor musunuz? İşte burada asillerin hırslarını kontrol etmenin ve halkı kendi tarafınıza çekmenin mükemmel bir örneğini görüyoruz. Böylece Machiavelli'nin hükümdarı, tam bir demokrat olmamakla birlikte halkın temel düzgünlüğünü ve onların imanını koruma ihtiyacını tanır. Düzgünlük ile onların hâkimiyet kurma ve kontrol etme arzularının olmamasını, hırslarının olmamasını kasteder gibidir. Fakat bu tür bir düzgünlük halkta aynı zamanda aylıklığa ve ölçüsüzlüğe kaçma eğilimi olduğu için iyilikle aynı şey değildir.

Başkalarını baskılamama arzusu iyi olabilir ama halka özgürlüklerini nasıl savunacakları da öğretilmelidir. 1500 yıllık Hıristiyanlık halkı zayıflatmıştır, siyasal sorumluluk alma kapasiteleri olmaksızın ve kendilerini saldırılardan savunacak kaynaklardan yoksun bir şekilde bırakarak zayıflatmıştır. Evet hükümdarlar çokluğun, affedersiniz, asillerin hırslarını nasıl kontrol edeceklerini bilmeleri gibi, sıradan halkın arzularını da nasıl güçlendireceklerini bilmelidirler. *Hükümdar'ın* bazı okuyucuları, hatta bazı çok kurnaz okuyucuları Machiavelli'nin eserinin, Machiavelli'nin hükümdarının kılık değiştirmiş bir demokrat olduğunu ve *Hükümdar'ın* halkı gücü gasp eden hükümdara karşı uyarmak amaçlı olarak yazıldığını düşünmüşlerdir. Bu, örneğin büyük on yedinci yüzyıl siyaset felsefecisi Spinoza'nın Machiavelli hakkında düşündüğü şeydir. Basitçe *Siyasal Deneme* adlı kitabında, Spinoza, "Machiavelli bir halkın refahını bir hükümdara teslim etmeden önce ne kadar dikkatli olması gerektiğini göstermek istemiştir" der ve "Bu en uzak görüşlü kişi hakkında bu görüşe yönelmemin nedeni onun özgürlükçü olduğunun bilinmesidir" diyerek devam eder. Bu Machiavelli hakkında Spinoza'nın görüşüdür, çünkü "onun özgürlükçü olduğu bilinir" der ve kitabın hükümdarlık yönetimi hakkında bir kara mizah olduğunu düşünür. Eğer Spinoza'ya inanmıyorsanız veya onun otoritesinin yeterli olduğuna inanmıyorsanız bir kaç hafta içinde okuyacak olduğunuz bir başka kişiyi, *Sosyal Sözleşme*'den Jean Jacques Rousseau'yu ele alın. "Machiavelli şerefli bir insan ve iyi bir vatandaş" der Rousseau, "Medici Hanedanı'na bağlı bir kişi olarak anavatanının baskı altında

olduğu zamanda özgürlük aşkını gizlemek zorunda kalmış şerefli bir insan ve iyi bir vatandaştır.” Yani, *Hükümdar* kitabın özgürlük sevgisi, Rousseau'nun kendisinin bahsettiği türden muhtemelen halkın özgürlüğü hakkında olan esas öğretisini saklayacak şekilde yazıldı. Belki bu yorumlar çok ileri gidiyor. Belki bunlar abartılıdır ve ben bir dereceye kadar öyle olduklarını düşünüyorum fakat Machiavelli'nin bu iki ciddi okuyucusunun onu özgürlük havarisi olarak görmeleri açıklayıcıdır. Spinoza onu, onun kitabını halka hükümdarlık yönetiminin tehlikeleri hakkında bir uyarı olarak alarak, Rousseau Medici ailesinin tiranik doğasına hitap etmek zorunda olduğu için özgürlük aşkını bilinçli bir şekilde sakladığını düşünerek. Her halükarda, onlar onun asillere karşı el altından halkın tarafını tuttuğunu düşünmektedirler.

Her neyse, bir kimse bu örnekler hakkında ne düşünürse düşünsün, Machiavelli bu zamana değin konuştuğumuz klasik kavramların önemli yönlerine meydan okuyor görünmektedir. Klasik cumhuriyette, Platon ve Aristoteles'in antik cumhuriyetlerinde, bu cumhuriyetler asiller tarafından, zenginliğe ve boş vakte sahip olan ve bu nedenle sağlam siyasal yargılar oluşturmaya muktedir ve hâkimiyet kuracak olan centilmenler tarafından yönetilecekken, Machiavelli'nin devletinde hâkim sosyal ve siyasal güç halk olacaktır. Machiavelli bir dereceye kadar gücü asillerden halka doğru yeniden yönlendirmek istemektedir. İnsan bunu neden yapmak istediğini bilmek istiyor. İlk olarak, o halkın üstünlerden daha güvenilir olduklarını söyler. Halka bir kez özgürlüklerinin değerini bilmeleri, özgürlüklerine yönelik tecavüzlere karşı çıkmaları, mütevazı ve itaatkâr uşaklar olmaktan çok ürkütücü ve uyanık bekçi köpekleri olmaları öğretildikten sonra, halk bir devletin gücü ve yüceliği için güvenilir bir temel olacaklardır. Halk yanında olarak, hükümdarın halkı için güçlü bir sivil yaşam ve kendisi için daimi şans elde etme amaçlarını gerçekleştirmesi daha muhtemeldir.

Ve, Machiavelli'nin söylemeyi sevdiği gibi, hükümdar zamana ayak uydurmayı bilmelidir. Hükümdar için geçerli olan şey Machiavelli gibi hükümdara danışman olanlar için daha az geçerli değildir. Bir kimse bir halkın zamanını ve karakterini bilmelidir. Antik cumhuriyette, demosun tutkuları üzerine kısıtlar bulmak ve koymak gerekli olabilirdi ama cumhuriyetlerin geçmişte kalan bir şey oldukları modern dünyada halka her şeyin üstünde özgürlüklerine değer vermeleri öğretilmelidir. Geçmişin en mükemmel hükümdarları, kanun tabloları getiren ve halkı öz-yönetim için hazırlayan Musa gibi olanlardı der bize. *Hükümdar*'ın son bölümü, 26. bölümünün

yurttaşlarına kendilerini özgürleştirmeleri ve İtalya'yı yabancı işgalcilerden kurtarmaları doğrultusunda vatansever bir çağrıyla tamamlaması yerinde ve uygundur.

Bölüm 5. Machiavelli Ne Başardı?

Evet, Machiavelli ne başardı? Onun gerçek başarıları nelerdi? Siyasal yaşamın ahlaki kodunu yeniden yazmak veya yeni bir ahlaki kod yazmak, yeni bir siyasi kıta kurmak, Columbus gibi yeni anlayış ve düzenler kurmak gibi yapmaya koyulduğu şeylerin hepsini başardı mı? Bunu başardı mı? İlk olarak, onun klasik ve Hıristiyan antikiteyle öncesi bulunmayan kopuşunu kimse hafife almamalıdır, alamaz. Kendisinden önce gelen herkesten ve belki de kendisinden sonra gelenlerden de daha çok siyaseti dinin kontrolünden özgürleştirmeye çalıştı. Gördüğümüz gibi yeni hükümdar dini nasıl kullanacağını bilmeli ama din tarafından kullanılmamayı öğrenmeli, dindarların esiri olmamalıdır. Dini tutkuları ve duyguları kullanmayı bilmeli fakat onlar tarafından kullanılmamalıdır.

Siyaset tamamıyla dünyevi bir iş olmalıdır. Siyaset hiçbir aşkın standart veya ister Tanrı'nın bir kanunu olsun ister bir tür aşkın ahlaki düzen veya kod olsun, siyaset kendisinden doğmayan ahlaki kurallar ile sınırlanmamalı, kısıtlanmamalıdır. Bugün bizim dindar sağ diyeceklerimize Machiavelli'nin uyarısı ya da onun dindar sağa eleştirisi siyaseti aşkın ahlak kanunlarına uyduramayacaklarıdır. Fakat Machiavelli sadece siyasete yeni bir dünyevilik getirmemiş, diyebiliriz ki aynı zamanda yeni bir tür popülizm de getirmiştir. Platon ve Aristoteles iktidarı bir eğitim ve erdem aristokrasisine verecek aristokratik cumhuriyetler hayal etmişlerdi. Machiavelli bilinçli bir şekilde halkın gücünü eğitim ve erdem aristokrasilerine karşı kaydeder. O, tesadüf ve şans değil ama planlama ve tasarım ile modern dünyada yeni bir tür cumhuriyeti yeniden inşa etmeye çalışmış neredeyse bir tür öncü demokrattır. Machiavelli'nin hayal ettiği cumhuriyet, ilginçtir meseleler hakkındaki hayalleri değil sadece gerçekleri anlatacağını bize söylerken, yine de Machiavelli'nin kendisi barışta değil ama savaşta olan yeni bir rejim, modern dünyada yeni bir cumhuriyet hayal etmektedir. Bu cumhuriyet, silahlı ve yayılmacı olacaktır. Machiavelli'nin cumhuriyeti çatışma, savaş ve fetihten beslenir. Saldırgan ve emperyalisttir.

Kulağa aşına geliyor mu? O biz miyiz? Aslında, bu haftaki *New Republic*'te yer alan Robert Kagan'ın "Kovboy Millet" başlıklı harika makalesine bakarsanız, Kagan büyük bir ikna gücüyle Amerikan cumhuriyetinin toprakların fethinden, Kızılderililerin ele geçirilmesine, Louisiana'nın alınmasından Meksika ve İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşına ve yirminci yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla, en başından beri yayılmacı, saldırgan, emperyalist olmuştur der. O, bunun bizim tarihimiz olduğunu söylemektedir ve onun söylemesi gereken ama kanımca pek söylemediği bu tarihin Amerikan olduğu için böyle olmayıp cumhuriyet olduğu için, rejim tipinden, rejim karakterinden ötürü böyle olduğudur. Bu tür davranış cumhuriyetlerin doğasına içkin gibi görünmektedir. Machiavelli'yi tüm sosyal ve ahlaki iyilerin ahlaken şüpheli araçlarla tesis edildiğini düşünmeye iten şey onun cumhuriyetçi Roma siyasetine, bir seferinde birisinin dediği gibi kurt siyasetine duyduğu imrenmedir. Machiavelli'nin arzuladığı cumhuriyet haline geldik mi, yoksa hep öyle miydik? Seksiyonlarınızdayken ve ödevlerinizi yazarken bunu düşünün, bu arada, ödev konularınızı Çarşamba günü bildireceksiniz. Ve nihayet, Machiavelli yeni bir ahlaki olmayan realizm yazarıdır. Sanırım "her ne gerekiyorsa" onun sloganıdır veya sloganı olmalıdır, "Her ne gerekiyorsa" ve tuhaf bir şekilde o sadece tüm yazarlar tarafından hep biline gelen bir şeyi sadece yüksek sesle ifade ettiğini iddia eder.

Hükümdarın canavarı ve insanı nasıl kullanacağını bilmesinin gerekli olduğunu söyler. 18. bölümde "Bu rol antik yazarlar tarafından üstü kapalı olarak öğretildi. Antik yazarlar tarafından üstü kapalı olarak öğretildi" der. Öyleyse antik yazarların kıssa, muamma ve mite sarmaladıklarını Machiavelli'nin açıkça söylemekten başka bir şey yapmadığı iddiası Machiavelli'nin yeni siyaset bilimi hakkında bir şey söyler. Daha önce incelikli olarak ve özelde öğretilmiş olan şimdi açıkça ve kamusal olarak öğretilecektir. Bir zamanlar sadece birkaç kişiye açık olan şey şimdi herkese açık olacaktır. Belki de her şeyden öteye, Machiavelli'nin yeni açıklığı ve geçmişten gelen otoriteye meydan okuma arzusu ve otoritenin doğanın veya tanrının bir bağıışı olduğu görüşü yerine onu kişinin kendi yapımı, kendi yaratısı olarak görme istekliliği onun modernliğini oluşturan asıl şeydir. Sözlerimi burada tamamlayacağım ve Çarşamba günü Machiavelli'nin modern dünyadaki en büyük ve en derin takipçisi, Thomas Hobbes adlı bir adamı okumaya başlayacağız.